

D- prvky Železo

Umiestnenie v PSP

- D- prechodný prvok
- VIII.B skupina, 8.skupina
- 4.periódna

Elektrónová konfigurácia

1. Úplná- ${}_{26}\text{Fe}: 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2 3d^6$
2. Skrátaná- ${}_{26}\text{Fe}: [{}_{18}\text{Ar}]4s^2 3d^6$

Výskyt

- S niklom tvorí jadro Zeme
- 1. **V čistom stave**- minimálne, v meteoritoch
- 2. **V zlúčeninách**
  - Oxidy- Hematit (Fe_2O_3), Magnetit (Fe_3O_4), limonit ($\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot x\text{H}_2\text{O}$)
  - Sulfidy - Pyrit (FeS_2)
  - Uhličitany- Siderit (FeCO_3)

Význam

- Biogénny makroprvok
- Súčasť hemoglobínu a iných biologických významných látok

Zdroj

- vnútornosti pečene, srdce, mäso, strukoviny, listová zelenina, paradajky
- Vstrebávanie v tele zlepšuje vitamín C, bielkoviny, cukry, zhoršuje mlieko, káva, čaj, vlákniny

Výroba

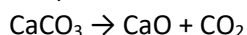
- **Vo vysokej peci** (30-50m vysoká, 7-10m široká, zo žiaruvzdorného materiálu, zvonku chladená, funguje nepretržite niekoľko rokov, po vychladení sa musí vyrobiť nová)
- **Zo železných rúd** (hematit, magnetit)- vopred sa pražia a homogenizujú- zmiešanie rúd pre dosiahnutie priemerného obsahu Fe
- **Redukciou priamo uhlíkom alebo nepriamo oxidom uhoľnatým**

Deje v peci

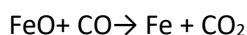
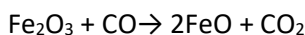
Naplnenie pece zmesou železnej rudy, vápenca a koksu

- Jej pokles a vysušenie
- *železná ruda- zdroj železa*
- *vápenec- troskotvorná prísada, troska chráni železo pred oxidáciou*
- *koks – palivo*

2. Termický rozklad vápenca (500-1000°C)

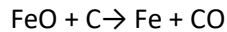
3. Nepriama redukcia železa oxidom uhoľnatým (900°C)

4. Priama redukcia železa

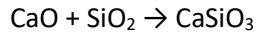
- Vznik najväčšieho množstva železa

- v spodnej časti pece
- Uhlík preniká do železa

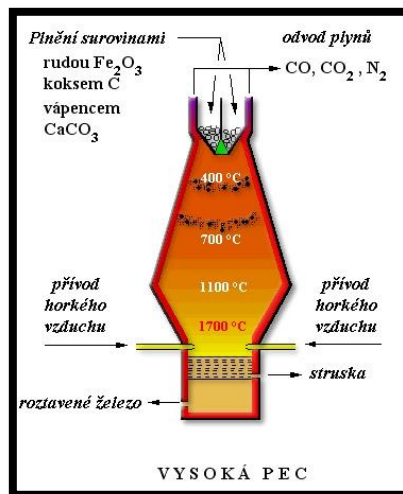
5. zhromažďovanie surového železa (1800°C)

- Na povrchu železa troska
- zmes nečistôt, vzniká reakciou oxidov v troskotvorných prísadách

6. Vypustenie surového železa odpichnutím

- Každú 4-6hodín, denne 10000 ton

Surové železo

- Zliatina železa s C, Si, Mn, P
- Tvrdé, krehké, nekujné
- Obsahuje 2-4% uhlíka
- Výroba radiátorov, kotlov, pecí

Skujňovanie železa

- úprava surového železa na oceľ
- Pôsobením kyslíka sa znižuje obsah uhlíka pod 1,7%
- Dodáva sa tvarovateľnosti
- V konvektoroch a elektrických peciach

Oceľ

- Kujná, tvarovateľná
- Zliatina železa s inými prvkami (Cr, Ni, V, W)

Úprava ocele

1. **Legovanie ocele** (zušľachtovanie)
  - pridávanie kovov a vylepšovanie vlastností (Cr, Ni- nehrdzavejúca oceľ (Cr- tvrdosť, Ni- tvarovateľnosť, W- žiaruvzdornosť)
2. **Kalenie ocele**
  - Prudké chladenie ocele
  - Získanie tvrdosti, no oceľ krehkejšia
3. **Popúšťanie**
  - Zahrievanie na predpísanú teplotu

- Získanie tvrdosti a pružnosti

Vlastnosti

1. Fyzikálne

- Striebrolesklý mäkký a kujný
- Kovový prvok
- Feromagnetické vlastnosti(do 798°C)

2. Chemické

Reaktivnosť

- Pri nižších teplotách nereaktívne(pri vyšších s O₂, S, Cl₂)
- V koncentrovanej kyseline sírovej a dusičnej sa pasivuje
- S inými kyselinami reaguje za vzniku soli

$$\text{Fe} + 2\text{HCl} \rightarrow \text{FeCl}_2 + \text{H}_2$$
- S alkalickými hydroxidmi nereaguje
- Oxidačné čísla II a III(stabilnejšie III)

Korózia

- Fyzikálno-chemická reakcia medzi kovom a prostredím, pričom dochádza k trvalej zmene vlastnosti kovu

Typy korózie

1. **chemická**- pôsobením kyslíka v elektricky nevodivom prostredí
2. **elektrochemická**- pôsobením O₂, H₂O, H₃O⁺, elektricky vodivé prostredie
  - Voda elektrolyt a kov elektróda
  - Vznik lokálneho galvanického článku (počas elektrolytických dejov sa kov rozpúšťa)

Sumárna rovnica korózie železa $4\text{Fe} + 3\text{O}_2 + 2x\text{H}_2\text{O} \rightarrow 2\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot x\text{H}_2\text{O}$

Ochrana pred koróziou

1. **Nátery**- Vopred potrebné povrch očistiť alebo použiť náter reagujúci priamo s hrdzou
2. **Galvanické pokovovanie**- Nanášanie vrstvy iného kovu na povrch (Ni, Cr, Cu)
3. **Pasivácia**- Tvorba ochrannej vrstvy na povrchu kovu ponorením do koncentrovaných kyselín

Zlúčeniny železa

FeO

- Oxid železnatý
- Medziprodukt pri výrobe železa
- pigment, šperky(leští sa na sivú farbu, no krehký)
- Nestabilný, disproportionuje na oxid železnato- železitý a železo

Fe₂O₃

- Oxid železitý
- Hematit
- Farbivo

Fe₃O₄

- Oxid železnato-železitý FeO. Fe₂O₃
- Magnetit

FeCl₃· 6H₂O

- Hexahydrát síranu železitého

- Čiernohnedá silno hygroskopická látka
- Moridlo
- katalyzátor v organickej chémii

FeSO₄·7H₂O

- Heptahydrát síranu železnatého
- zelená skalica
- morenie dreva, atrament, herbicíd

FeCO₃

- Uhličitan železnatý
- Siderit
- Pri pretekaní vody sideritom vzniká Fe(HCO₃)₂ - súčasť železitých vôd
- Po zoxidovaní kyslíkom na Fe₂O₃·xH₂O- hrdzavý zákal na pohári

Fe(NH₄)₂(SO₄)₂·6H₂O

- Hexahydrát síranu amónno- železnatého
- mohrova soľ
- Moridlo a v analytickej chémii

Komplexné zlúčeniny železa

- dôkaz Fe²⁺ a Fe³⁺
- Výroba atramentu a náterových hmôt

K₄[Fe(CN)₆]·3H₂O

- Trihydrát hexakynožeľeznatanu draselného
- žltá krvná soľ

K₃[Fe(CN)₆]·3H₂O

- Trihydrát hexakynožeľezitanu draselného
- červená krvná soľ

Ferrity

- Zmesi oxidov Fe, Ba, Sr
- magnety